

KOLME KERTOMUSTA

Koteloitunut ihminen. Karviaismarjat. Rakkaudesta.

Kirj.

ANTON TSHEHOV

Venäjältä suomentanut Reino Silvanto

Kirjallisia pikkuhelmiä; 39.

Hämeenlinnassa, Arvi A. Karisto, 1911.

SISÄLLYS:

Anton Tshehov.
Koteloitunut ihminen.
Karviaismarjat.
Rakkaudesta.

ANTON TSHEHOV.

Anton Tshehov syntyi v. 1860 etelä-Venäjällä, Taganrogin kaupungissa, jossa maaorjuudesta vapautunut isänsä eli kauppiana. Tämä antoi hyvän kasvatuksen lapsilleen, jotka olivat hyvin lahjakkaita. Päätettyään kouluopintonsa Taganrogin kymnasissa kirjottautui Anton v. 1879 Moskovan yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan ja valmistui v. 1884 lääkäriksi. Mutta käytännössä supistuivat hänen lääketieteelliset harrastuksensa perin vähiin vaikutettua kuitenkin sekä syventävästi että laajentavasti hänen kirjalliseen toimintaansa, joka vähitellen muuttui hänen sydämenasiakseen ja omisti hänet kokonaan.

Anton Tshehov ei ole ainoastaan Venäjän, vaan koko maailman etevimpiä novellisteja. Hän on itsenäinen, originelli ja kerrassaan mestarillinen kuvatessaan pienen novellin rajotetulla alalla taiteellisesti muutamalla yksinkertaisella vedolla jotakin hetkeä elämästä tai ihmisluonnetta.

Hänen havaintokykynsä on tarkka ja sielunkuvaustapansa hiotun hieno. Tavallisesti ottaa hän aiheensa sivistyneestä tai puolisivistyneestä keskisäädystä; harvemmin kuvaa hän elämää talonpoikaiskansan keskuudessa tai ylhäisissä piireissä.

Tshehovin kirjallinen tuotanto, joka alkoi hänen ollessaan 19 vuoden iässä, jakautuu luonnostaan kolmeen ajanjaksoon. Varhaisimman ajan pienissä kertomuksissa kuvaa hän mukaansatempaavan hauskasti ihmisten huvittavia heikkouksia. Huumori on syvää, hilpeää ja tarttuvaa. Mutta leikin lomassa soinnahtaa toisinaan ivallinen sävel tai surunvoittoinen sointu. Ajan kuluessa alkaa esiintyä alakuloisuutta, se kasvaa, voimistuu. Mieliala käy vakavammaksi, kirkkaat, iloiset värit tummenevat. Tämän muutoksen, joka tapahtui kirjailijan ollessa noin 25 vuotias, aiheutti ajan ja aikalaisten henkinen köyhyys. Realistin todenmukaisuudella kuvaa hän nyt kuollettavassa, harmaassa jokapäiväisyydessä kärsiviä ihmisiä, heidän vikojaan, kehnouttaan ja henkistä hätäänsä, elämän nurjia puolia ja epäkohtia. Hämmästyttävän suuri on ero nuoruuden humorististen lastujen ja tämän synkän, toistakymmentä vuotta kestäneen tuotantokauden välillä.

Mutta vuosien kuluessa vaihtuu kirjailijan synkkä mieliala valoisammaksi. Kuvausten tummat värit, joiden perusteella jotkut arvostelijat ovat antaneet hänelle pessimistin nimen, muuttuvat vähitellen hiukan vaaleammiksi, vaikkakin aiheet ovat vielä ilottomia. On kuin toivorikkaampi aika sarastaisi läpi usvaisen hämäryyden. Tämä valkeneva, viimeinen tuotantokausi ei ennättänyt kuitenkaan kauaa kehittyä edelleen, sillä jo v. 1904 kuoli tuottelias kirjailija keuhkotautiin.

Tähän kirjaseen suomennetut kolme kertomusta ovat kahden viimeisen tuotantokauden rajavaiheilta.

Paitsi kertomuksia, lyhempiä ja pitempiä, joiden lukumäärä nousee satoihin, on Tshehov kirjoittanut myöskin muutamia näytelmiä. Venäjällä on hänen teoksillaan ollut erinomainen menestys. Muutamia kertomuskokoelmia on ilmestynyt toista kymmentä painosta ja yhtenä ainoana vuonna (1903) levisi hänen koottuja teoksiaan yli 200,000 kpl. Tshehov on ulkomailla suosituimpia venäläisiä kirjailijoita ja hänen kertomuksiaan on käännetty kaikille maailman sivistyskielille.

Suomentaja.

Koteloitunut ihminen.

Mironositskoje-kylän rajalla, kylänvanhimman vajassa asettuivat myöhäiset metsämiehet yösijalle. Heitä oli vain kaksi: eläinlääkäri Ivan Ivanitsh ja kymnasinopettaja Burkin. Ivan Ivanitshin sukunimi oli jotensakin kummallinen ja kaksiosainen Tshimsha-Himalaiskij, joka ei ensinkään sopinut hänelle, ja sentähden kutsuttiin häntä koko kuvernementissa ainoastaan etu- ja isännimellä. Hän asui hevossiitoslaitoksessa lähellä kaupunkia ja oli nyt tullut tänne metsästäämään, saadakseen hengittää puhdasta ilmaa. Opettaja Burkin vieraili joka kesä kreivi P:n luona ja oli jo kauan ollut näillä seuduilla kuin kotonaan.

He eivät nukkuneet. Ivan Ivanitsh, pitkä, laihanpuoleinen ukko, jolla oli pitkät viikset, istui ulospäin vajan kynnyksellä poltellen piippuaan. Kuu paistoi hänen ylitsensä, eikä häntä sieltä pimeästä erottanut.

He kertoilivat monenmoisia juttuja. Puhuivat muun muassa siitä, että kylänvanhimman terve eikä suinkaan tyhmä vaimo, Mavra, ei ole eläessään kertaakaan käynyt kotikyläänsä kauempana, ei nähnyt koskaan kaupunkia eikä rautatietä, vaan on viimeiset kymmenen vuotta yhä istuskellut uunin nurkassa ja vain öisin mennyt kyläraitille jalottelemaan.

Mitä kummallista siinä! — virkkoi Burkin. — Sellaisia, luonteeltaan yksinäisiä ihmisiä, jotka niinkuin äyriäinen, erakko tai näkinkenkä tahtovat vetäytyä kuoreensa, sellaisia on tässä maailmassa yllin kyllin. Ehkä se on atavistinen ilmaus, viittaus siihen aikaan, jolloin ihmisen esi-isä ei vielä ollut yhteiskunnallinen eläin, vaan eli yksinäisessä luolassaan, tai sitten se lienee vain yksi puoli ihmisluonteen moninaisuuksia, — kukapa sen tietää? Minä en ole luonnontutkija eikä ole asiani kajota tällaisiin kysymyksiin; tahdon vain sanoa, että sellaiset ihmiset, kuin Mavra, eivät ole niinkään harvinaisia. Eipä tarvitse kaukaa etsiä esimerkkiä. Pari kuukautta sitten kuoli kaupungissa muuan Belikov, kreikankielen opettaja, virkatoverini. Olette kai kuullut hänestä. Hänen omituisuuksiakin oli se, että hän aina, vieläpä mitä kauneimmalla säällä käytti kalosseja, sateenvarjoa ja ehdottomasti lämmintä, pumpulivanulla vuoritettua palttoota. Sateenvarjonsa oli kotelossa, kellonsa harmaassa säämiskäisessä kotelossa ja kun hän otti esiin kynäveitsensä terottaakseen lyijykynää, oli veitsikin kotelossa. Ja hänen kasvonsakin näyttivät olevan kuin kotelossa, sillä hänen päänsä oli aina kyyryssä pystyynnostetun kauluksen sisässä. Hän käytti tummia silmälaseja, ihokasta, pumpulia korvissa ja astuessaan ajuriin hän käski nostaa kuomin. Sanalla sanoen, tässä miehessä saattoi huomata alituisen, vastustamattoman halun sulkeutua niin sanoakseni, koteloon, joka erottaisi hänet muusta maailmasta ja suojelisi ulkonaisilta vaikutuksilta. Todellisuus kiihotti ja pelotti häntä, herättäen alituista levottomuutta, ja ehkä puolustaakseen arkuuttaan ja inhoaan nykyisyyttä kohtaan, hän aina ylisti menneisyyttä ja sitä, mitä ei milloinkaan ole ollut. Muinaiset kielet, joita hän opetti, olivat oikeastaan nekin kalossit ja sateenvarjo, joihin hän piiloutui todelliselta elämältä.

— Oi kuinka kreikankieli on sointuvaa ja ihanaa! — puheli hän mielistellen. Ja ikäänkuin todistaakseen sanansa, hän silmänsä räpäyttäen ja sormensa pystyyn nostaen lausui: Antropos!

Ja ajatuksensakin Belikov koetti kätkeä koteloon. Hän tunsii ainoastaan ne kiertokirjeet ja sanomalehtiartikkelit, joissa jotakin kiellettiin. Kun kiertokirjeessä kiellettiin oppilaita kello kymmenen jälkeen illalla menemästä ulos tai jossakin sanomalehtikirjotuksessa

kiellettiin lihallinen rakkaus, niin tämä oli hänestä selvää, varmaa: kielletty ja siinä kaikki. Luvassa ja myönnytyksessäänkin oli hänestä jotakin epäilyttävää, jotakin salattua ja epäselvää. Kun kaupungissa perustettiin draamallinen seura, lukutupa tai kahvila, niin hän ravisti päätään ja mutisi itseksensä:

— Onhan se niinkin ja se on kyllä hyvä, kun ei vain mitään tapahtuisi.

Pieninkin poikkeus säännöistä, laiminlyönti, rikos teki hänet alakuloiseksi, vaikka asia ei hänelle lainkaan kuulunut. Jos joku hänen tovereistaan myöhästyi rukouksesta, jos huhu tiesi kertoa oppilaiden vallattomuuksista, jos nähtiin luokan hoitajatar myöhään illalla kävelemässä upseerin kanssa, niin hän tuli hirveän levottomaksi ja pelkäsi, ettei vain mitään tapahtuisi. Ja opettajakokouksissa hän aivan kiusasi meitä varovaisuudellaan, epäluuloisuudellaan ja puhtaasti kotelomaisilla mietteillään siitä, kuinka huonosti poika- ja tyttökymnaseissa nuoriso käyttäytyy, meluaa luokissa, — ah, kun ei koulun johtokunta vain saisi tietää, ah, kun ei vain mitään tapahtuisi, — ja entäs jos toiselta luokalta erottaisi Egorovin ja neljänneltä Petrovin, niin se olisi kovin hyvä. Ja miten kävikään? Huokauksilla, rasituksilla, tummilla silmilaseilla, kalpeilla, pienillä kasvoilla, — huomautkaa, pienillä kuin hillerin kasvoilla — hän ikävystytti meitä kaikkia ja me annoimme perään, annoimme Egoroville ja Petroville muistutuksen käytöksestä, annoimme heille arestia ja annoimme vihdoinkin kummallekin potkut koulusta. Hänellä oli omituinen tapa — käydä kotona luonamme. Hän tulee opettajan luo, istuu ja vaikenee sekä näyttää tuijottavan johonkin. Istuu sillä tavoin puhumatta tunnin, jopa toisenkin ja lähtee pois. Tätä hän kutsui “hyvien välien ylläpitämiseksi toverien kesken” ja nähtävästi oli hänen vaikea tulla luoksemme ja istua puhumatta. Mutta hän tuli luoksemme vain siksi, että piti sitä toverin velvollisuutena. Me, opettajat, pelkäsimme häntä. Ja pelkäsipä itse koulun johtajakin. Vaikka me opettajat olemme ajattelevaisia, kunnollisia, Turgenjevin ja Shtshedrinin [edellinen venäläinen romanisti, jälkimäinen satirikko] mukaan kasvatettuja ihmisiä, niin tuo merkillinen mies, joka aina käytti kalosseja ja sateenvarjoa, piti kokonaista viisitoista vuotta kymnasia käsissään! Eikä ainoastaan kymnasia, vaan vieläpä koko kaupunkia! Naisemme eivät enää hommanneet seuranäytelmiä lauantai-illoiksi, sillä pelkäsivät, että hän saisi tietää; eivätkä papit kehdanneet hänen läsnäollessaan syödä paastona kiellettyä ruokaa tai pelata korttia. Belikovin tapaisten miesten vaikutuksen alaisena alettiin kaupungissamme viimeisten kymmenen-viidentoista vuoden kuluessa pelätä kaikkea: ääneenpuhumista, kirjeiden lähettämistä, tutustumista, kirjojen lukemista, köyhien auttamista, luvun opettamista...

Ivan Ivanitsh yskähti, aikoen sanoa jotakin, mutta veti vielä muutaman sauhun, katseli kuuta ja virkkoi vasta sitten verkalleen: — Niin. Ajattelevaisia, kunnollisia, lukevat sekä Turgenevia että Shtshedrinia ja monenmoisia muita, niinkuin Buckleä, mutta sittenkin alistuvat, kärsivät... Sellaista se on.

— Belikov asui samassa talossa kuin minä, — jatkoi Burkin, — samassa kerroksessa, vastapäätä. Me tapasimme toisemme usein ja minä tunsin hyvin hänen kotielämänsä. Kotonakin oli sama juttu: yönuttu, patalakki, akkunaluukut, teljet, kokonainen sarja kieltoja, rajotuksia ja — ah, kun ei vain mitään tapahtuisi! On vaarallista syödä paastoruokaa, mutta muuta ei uskalla syödä, sillä silloin sanottaisiin, että Belikov ei täytä paastomääräyksiä, vaan on syönyt voissa paistettua kuhaa, — tämä ei ole paastoruokaa, mutta eipä saata pitää sitä kiellettynäkään. Hän ei pitänyt naispalvelijaa, koska pelkäsi,

että hänestä ajateltaisiin pahaa, vaan palvelijana hänellä oli kokki Afanasij, noin kuusikymmentävuotias, viinaanmenevä, hassahtava ukko, joka joskus oli palvellut päivystäjäsotilaana ja osasi jonkunverran ruanlaittoa. Tämä Afanasij seisoivatavallisesti kädet ristissä oven pielessä ja jupisi aina yhtä ja samaa syvään huokailleen:

— Kylläpä niitä nyt täällä juoksee!

Belikovin makuuhuone oli pieni kuin laatikko ja vuode uutimien peitossa. Asettuessaan levolle hän veti päänsäkin peitteen alle.

Oli kuuma, tukahuttava, tuuli humisi suljetuissa ovissa ja uunissa, keittiön puolelta kuului huokauksia, pahaatietäviä huokauksia...

Ja kauhu valtasi hänet peitteen alla. Hän pelkäsi, ettei vain mitään tapahtuisi, ettei Afanasij vain tappaisi häntä, etteivät varkaat vain yllättäisi, ja näki sitten pitkän yötä pöyristyttäviä unia. Mutta aamulla, kun me yhdessä astelimme kouluun, oli hän alakuloinen, kalpea ja saattoi huomata, että väkirikas koulu oli vastenmielinen ja kauhistuttava koko hänen olennolleen, ja että tämän, luonteeltaan yksinäisen miehen oli raskas kulkea minun rumallani.

— Kovin meillä luokissa melutaan, virkkoi hän ikäänkuin etsien selitystä raskaalle tunteelleen. — Sillä ei ole enää määrääkään.

Ja saattaako uskoa, että tämä kreikankielen opettaja, tämä koteloitunut ihminen oli joutua naimisiin.

Ivan Ivanitsh katsahti äkkiä vajaan ja virkkoi:

— Leikkiä laskette!

— Niin, oli naida, niin ihmeelliseltä kuin se kuuluukin. Meille määrättiin uusi historian ja maantieteen opettaja, eräs Mihail Savitsh Kovalenko, syntyään vähävenäläinen. Hän ei saapunut yksin, vaan toi sisarensa Varenkan mukanaan. Mihail Savitsh oli nuori ja pitkä mies, jonka iho oli tummaverinen ja kädet tavattoman suuret. Jo hänen kasvoistaan saattoi nähdä, että äänensä on matala, ja todellakin, ääni kuului kuin tynnyristä. Ja olipa Varenkallakin ikää jo noin kolmenkymmenen paikoille ja hänkin oli pitkäkasvuinen, solakka, tummatukkainen, punaposkinen — sanalla sanoen, ei neito, vaan marmeladi, ja niin virkku, vallaton, lauloi yhä vähävenäläisiä romansseja ja nauroi, että oli nauruunsa pakahtua. Ensimmäinen, perinpohjainen tuttavuus Kovalenkojen kanssa tapahtui johtajan nimipäivillä. Keskellä ankaria, teennäisen ikäviä pedagogeja, jotka nimipäivilläkin käyvät velvollisuudesta, huomasimme yhtäkkiä uuden, vaahdosta syntyneen Afroditen, joka käy kädet puuskassa, nauraa hohottaa, laulaa, tanssii... Hän lauloi erittäin tunteellisesti "Tuuli humisee", sitten vielä romanssin, ja yhä vielä, kunnes lumosi meidät kaikki — kaikki, vieläpä Belikovinkin. Tämä istuutui laulajattaren luo ja sanoi hymyillen makeasti:

— Vähävenäjänkieli muistuttaa suloutensa ja miellyttävän sointunsa puolesta muinaiskreikkaa.

Tämä oli Varenkan mieleen ja hän alkoi hartaasti ja vakuuttavasti kertoa, että hänellä Gadjatskijn kihlakunnassa on maatalo, jossa äitinsä nyt asuu, ja että siellä on niin hyviä puunperunoita, meloneja ja kapakoita! Vähävenäläiset kutsuvat vesimeloneja kapakoiksi ja kapakoita anniskeluiksi ja keittävät borshthia (eräänlaista liemiruokaa) punertavine ja

sinertävine mausteineen ja se on “niin maukasta, niin maukasta, niin hirveän maukasta!”

Me kuuntelimme ja kuuntelimme, kun yhtäkkiä meidät kaikki valtasi sama ajatus.

— Heidät pitäisi näyttää, — kuiskasi johtajanrouva minulle.

Me olimme kaikki älynneet, että meidän Belikovimme oli naimaton, ja nyt meistä näytti omituiselta, ettemme olleet sitä ennen huomanneet, vaan jättäneet kokonaan huomioonottamatta näin tärkeän seikan hänen elämässään. Entä mikä oli hänen mielipiteensä naisista, mitenkä hän oli itselleen ratkaissut tämän tärkeän kysymyksen? Ennen ei tämä ollut meitä lainkaan huvittanut, sillä kaikesta päättäen ei mieleemme ollut edes juolahtanut ajatus, että mies, joka talvet ja suvet käyttää kalosseja ja nukkuu uudinten ja peittojen suojassa, saattaisi rakastaa.

— Belikov on jo yli neljäkymmenen ja Varenka siinä kolmenkymmenen paikoilla... — selitti johtajanrouva edelleen. — Kyllä minä luulen, että Varenka suostuisi.

Kuinka paljo turhaa, joutavaa meillä maaseudulla tehdäänkään ikävästä! Ja tämä johtuu siitä, ettei tehdä sitä, mikä olisi tarpeen. Miksi piti meidänkään yhtäkkiä ruveta näyttämään tuota Belikovia, jota oli mahdoton edes kuvitella naimisissa? Johtajan ja inspektorin rouvat ja kaikki kymnasin piiriin kuuluvat naiset vilkastuivat, vieläpä kaunistuivat, aivankuin olisivat yhtäkkiä löytäneet elämänsä päämäärän. Johtajanrouva tilaa kokonaisen aition teatterista ja me näemme Varenkan istuvan siellä säteilevänä, onnellisena, viuhka kädessä ja hänen vieressään Belikovin, pienenä, kumaraisena, aivankuin hänet olisi väkisin kiskottu kotoa. Minä annan illatsun, ja naiset vaativat, että minä ehdottomasti kutsuisin sekä Belikovin että Varenkan. Sanalla sanoen, kone oli käynnissä. Kävi ilmi, ettei Varenka taida ollakaan naimista vastaan, sillä veljen luona ei mahtanut olla niinkään hauska, koska he päiväkaudet kinasivat ja morkkasivat. Ajatelkaahan: Kovalenko kulkee pitkin katua, hän on pitkä ja potra poika, yllä koruompeleinen paita ja hiustöyhtö otsalla lakin alla; kainalossa on pino kirjoja, toisessa kädessä paksu ryhmysauva. Hänen perässään astuu sisar myöskin kirjoineen.

— Mutta sinä, Mihail, et ole tätä lukenut! — väittää sisar äänekkäästi. — Minä uskallan vaikka vannoa, että sinä et ole sitä lukenut!

— Mutta minä sanon, että olen lukenut! — huutaa Kovalenko tärähyttären sauvalla käytävään.

— Hyvän aika, veliseni! Miksi suutut? Onhan tämä periaatteellinen kysymys!

— Minä olen lukenut! — huutaa Kovalenko vielä kovemmin.

Ja kotona — milloin siellä vieras pistäysi, aina kuuluu riitaa. Sellainen elämä kävi ajan pitkään ikäväksi, oma koti alkoi tuntua hauskalta ja pitihän ikäkin ottaa varteen. Valitsemisen varaa ei ollut, piti suostua, olipa se sitten vaikka kreikankielen opettaja. Ja totta puhuen, suurin osa meidän neitejämme ei välitä siitä, kuka korjaa, kun vaan pääsee naimisiin. Oli miten hyvänsä, Varenka alkoi ilmeisesti olla meidän Belikovillemme suosiollinen.

Entä Belikov? Hän kävi Kovalenkon luona niinkuin meilläkin. Tulee hänen luokseen, istuu ja vaikenee. Niin, hän vaikenee, mutta Varenka laulaa hänelle “Tuuli humisee” ja katselee kuulijaansa haaveksivasti tummilla silmillään, tai purskahtaa nauramaan:

— Ha-ha-ha!

Rakkaudenasioissa ja etenkin naimisessa on harrastuksen herättämisellä suuri merkitys. Kaikki — sekä virkatoverit että naiset — alkoivat vakuuttaa Belikoville, että hänen täytyy naida, ettei hänellä ole elämässä enää mitään muuta järeällä kuin naiminen. Kaikki onnittelivat häntä ja selittivät vakavan näköisinä kaikenmoisia joutavia asioita yhä siihen tapaan, että naiminen on tärkeä askel. Eikä Varenka sitäpaitsi ollut hullumman näköinen, päinvastoin, huvittava, valtioneuvoksen tytär ja maatalon omistaja, ja mikä tärkeintä, tämä oli ensimmäinen nainen, joka kohteli häntä lempeästi, sydämellisesti, Belikovia alkoi aivan pyörryttää, kun hän päätti, että hänen todella pitää naida.

— Silloin olisi pitänyt siepata häneltä sekä kalossit että sateenvarjo, — virkkoi Ivan Ivanitsh.

— Ajatelkaas, se kun oli aivan mahdotonta. Hän asetti Varenkan valokuvan pöydälleen, kävi yhä luonani puhelemassa Varenkasta, perhe-elämästä, siitä, että naiminen on tärkeä askel, kävi usein myöskin Kovalenkojen luona, mutta ei muuttanut elintapaansa rahtuakaan. Vaikuttipa tämä naimapäätös pikemmin häneen sairaloisesti, sillä hän laihtui, kalpeni ja näytti vetäytyvän yhä syvemmälle koteloonsa.

— Varvara Savvishna miellyttää minua, — sanoi hän minulle hymähtäen kierosti, ja minä tiedän, että jokaisen ihmisen täytyy välttämättömästi naida, mutta... kaikki tämä, nähkääs, on tapahtunut niin omituisen pian... Täytyy vielä harkita.

— Mitä se harkitsemisesta paranee? vastasin hänelle. — Naikaa pois ja sillä hyvä!

— Ei, naiminen on tärkeä askel, täytyy ensin pohtia siitä johtuvia velvollisuuksia, vastuunalaisuutta... jottei sitten mitään tapahtuisi. Se minua niin vaivaa, etten saa öisin unta. Minun täytyy tunnustaa, että pelkään, sillä hänellä ja hänen veljellään on niin omituinen ajatustapa, he keskustelevat, nähkääs, niin kummallisesti ja niin vilkkaita luonteeltaan sitten. Saattaahan sitä kylläkin naida, mutta ties mitä sitten tapahtuu...

Eikä hän kosinut, vaan lykkäsi yhä toistaiseksi johtajanrouvan ja muiden naisten suureksi mielipahaksi. Pohti yhä velvollisuuksia ja vastuunalaisuutta, oli melkein joka päivä kävelyllä Varenkan kanssa, sillä hän nähtävästi luuli, että hänen asemassaan oli niin meneteltävä, ja tuli usein luokseni selittääkseen perhe-elämää. Ja luultavasti olisi hän vihdoinkin kosinut ja solminut avioliiton, tarpeettoman ja tyhmän, jollaisia meillä ikävästä ja toimettomuudessa solmitaan tuhansia, jollei yhtäkkiä olisi tapahtunut suuremoinen häväistysjuttu. On tarpeen huomauttaa, että Varenkan veli, Kovalenko vihasi Belikovia tuttavuuden ensi päivästä saakka, eikä voinut häntä sietää.

— En ymmärrä, — selitti hän heille olkapäitään kohautellen, — en ymmärrä, kuinka te tulette toimeen tuollaisen urkkijan kanssa? Senkin koirankuonolainen. Hyh, kuinka te jaksatte täällä elää?! Ilmakin on kerrassaan tukahuttavaa, saastaista! Oletteko te mitään pedagogeja, opettajia? Te olette virkakiipijöitä, koulunne ei ole tiedon temppele, vaan polisihallitus, jossa haisee kaikenmoiset hapot aivan kuin polisikamarin putkassa. Ei, hyvät ystävät, vielä vähän aikaa täällä kanssanne oltuani minä matkustan maalle kotiini ja alan siellä ravustaa ja pikkuryssiä opettaa. Minä matkustan, vaan jääkää te tänne Juudaksenne kanssa!

Tai nauroi hän, että vedet silmistä vierivät, milloin matalalla milloin kimakalla äänellä ja

kysyi minulta käsiään levitellen:

— Mitä hän minun luonani istuu? Mitä hän tahtoo? Istuu ja töllistelee!

Tekaisipa hän Belikoville liikanimen “takiais-hämähäkki”. Me, tietysti, kartimme puhumasta hänelle sisarensa naimahommasta tämän “takiais-hämähäkin” kanssa. Ja kun johtajanrouva kerran tuli hänelle vihjaisseeksi, että olisipa hyvä näyttää hänen sisarensa niin arvokkaalle ja kaikkien kunnioittamalle henkilölle kuin Belikov, niin hän rypisti naamaansa naurahtaen:

— Se asia ei kuulu minulle. Menkään naimisiin vaikka lohikäärmeen kanssa, minä en tahdo sekaantua toisten asioihin.

Nyt saatte kuulla, mitä sitten tapahtui. Joku vekkuli piirsi irvikuvan: Belikov kulkee kalossit jalassa, housut saapasvarsiin pistettyinä, sateensuojan alla ja Varenka hänen käsikynkässään; kuvan alla oli sanat: “rakastunut antropos”. Aihe oli repäisevästi käsitelty, tiedättekös, ihan ihmeellisesti! Taiteilija oli varmaan ollut työssä useamman kuin yhden yön, koska kaikki poika- ja tyttökymnasin sekä seminarin opettajat, virkamiehet, — kaikki saivat yhden kappaleen Saipa Belikov itsekin. Kuva teki häneen kerrassaan masentavan vaikutuksen.

Me läksimme yhdessä kotoa, — oli juuri ensimmäinen päivä toukokuuta, sunnuntai, ja kaikki opettajat ja oppilaat olivat päättäneet kokoontua koululle ja yhdessä jalkaisin lähteä kaupungin ulkopuolella olevaan lehtoon, — niin, me läksimme kotoa, mutta hän oli vihreä, ukkospilveäkin synkempi.

— Kuinka pahoja, ilkeitä ihmiset sentään ovat! — virkkoi hän ja hänen huulensa vapisivat.

Minun tuli häntä sääli. Me astelimme edelleen, kun yhtäkkiä, ajatelkaas, Kovalenko hyräyttää polkupyörällä ohitsemme ja hänen jälkeensä Varenka, hänkin polkupyörällä, punaisena, hengästyneenä, mutta iloisena.

— Me ajamme edellä! — huutaa tämä! On niin kaunis ilma, niin kaunis ilma, niin hirveän kaunis ilma!

Ja he katosivat polkupyörineen. Belikov muuttui vihreästä kalpeaksi, näytti tyrmistyvän ja pysähtyi minua töllistämään...

— Mitäs tämä on? — kysyi hän. — Vai pettäkö näköni? Onko opettajain ja naisten soveliasta ajaa polkupyörällä?

— Mitä sopimatonta siinä olisi? — vastasin minä. — Ajakoot terveydekseen!

— Onko se mahdollista? — huusi hän ihmetellen minun tyyneyttäni. — Mitä te puhutte?!

Ja hän oli niin hämmästynyt, ettei halunnut jatkaa matkaa, vaan palasi takaisin kotiinsa.

Seuraavana päivänä hän yhtämittaa hieroi hermostuneesti käsiään, värisi, ja kasvoistakin jo saattoi nähdä, että hänen oli paha olla. Lähtipä koulusta kesken tuntejaan, mikä tapahtui ensi kerran hänen elämässään. Eikä syönyt päivällistä. Iltapuolella hän pukeutui lämpimämmin, vaikka ulkona oli aivan kesäinen sää, ja laahusti Kovalenkojen luo. Varenka ei ollut kotona; hän tapasi veljen yksin.

— Istukaa, olkaa hyvä, — sanoi Kovalenko kylmästi kulmakarvojaan rypistellen. Kasvonsa olivat uniset, sillä hän oli vastikään noussut päivällislevolta ja oli kovin huonolla tuulella.

Belikov istui vaieten kymmenkunta minuttia ja alkoi:

— Minä tulin luoksenne keventämään sydäntäni. Minun on niin kovin vaikea olla. Joku herja on piirtänyt naurettavan kuvan minusta ja eräästä toisesta, meille kummallekin läheisestä henkilöstä. Pidän velvollisuutenani ilmoittaa, että minä olen syytön siihen... En ole antanut pienintäkään aihetta sellaiseen pilantekoon, — päinvastoin, olen aina käyttäytynyt kuin täysin säädyllinen mies.

Kovalenko oikaisi ja istui vaieten. Belikov odotti hetken ja jatkoi hiljaa surullisella äänellä:

— Minulla olisi vielä vähä sanottavaa teille. Minä olen jo kauan palvellut virassani, te vasta alatatte virkauraanne ja sentähden pidän velvollisuutenani vanhemman toverin tavoin varottaa teitä. Te ajatte polkupyörällä, mutta tämä huvi ei sovi lainkaan nuorison kasvattajalle.

— Miksei? — kysyi Kovalenko matalalla äänellä.

— Pitäisikö sitä vielä selittää, Mihail Savitsh, eikö se ole varsin ymmärrettävää? Jos opettaja ajaa polkupyörällä, niin mitä silloin jääkään oppilaitten osaksi? Heidän pitäisi silloin kävellä käsillään! Ja kun se kerran on kiertokirjeessä kielletty, niin ei saa. Minä kauhistuin eilen! Kun näin teidän sisarenne, niin näköni himmeni. Nainen tai neitonen polkupyörän selässä — se on kauheata!

— Mitä te oikeastaan tahdotte?

— Minä tahdon ainoastaan varottaa teitä, Mihail Savvitsh. Te olette vielä nuori, tulevaisuus on edessänne, pitää sentähden aina käyttäytyä hyvin varovasti eikä ottaa velvollisuuttansa niin kevyesti kuin te! Te käytätte kirjavaa paitaa, aina teillä on kirjoja kainalossa kadulla kulkiessanne ja nyt vielä polkupyörä. Siitä, että te ja teidän sisarenne ajatte polkupyörällä, saa johtaja tietää, sitten tarkastaja... Onko se hyvä?

— Että minä ja sisareni ajamme polkupyörällä, ei kuulu kenellekään! — sanoi Kovalenko punastuen. — Ja sen, joka uskaltaa sekaantua koti- ja perheasioihini, lennätän minä hiiteen!

Belikov kalpeni ja nousi.

— Jos te puhutte tuolla tavoin, niin minä en voi jatkaa, — sanoi hän. Minä pyydän, että te minun läsnäollessani ette miiloinkaan noin puhuisi päällystöstä. Teidän pitää kunnioituksella kohtelevan viranomaisia.

— Olenko minä sitten puhunut viranomaisista mitään pahaa? — kysyi Kovalenko, katsoen häneen kiukkuisesti. — Olkaa hyvä ja jättäkää minut rauhaan! Minä olen kunniallinen mies, enkä halua puhua sellaisen herran kanssa kuin te. Minä en voi sietää urkkijoita!

Belikov alkoi hermostuneesti puuhata ja pukeutui nopeasti. Hänen kasvoillaan oli kauhun ilme. Hän sai ensi kerran elämässään kuulla sellaisia raakuuksia.

— Puhukaa mitä tahdotte, — sanoi hän astuessaan eteisestä portaille. — Minun täytyy jo

edeltäpäin sanoa teille: ehkä on joku kuullut meitä, ja jottei keskusteluumme vääristeltäisi, ja jottei mitään tapahtuisi, täytyy minun kertoa herra johtajalle keskustelumme sisällys... pääpiirteissään. Se on minun velvollisuuteni.

— Kertoa? Mene, kerro!

Kovalenko tarttui häntä kaulukseen ja lennätti Belikovin portaita pitkin alas, että kalossit paukkuivat. Portaat olivat korkeat ja jyrkät, mutta onnellisesti tuli hän kuitenkin alas, nousi seisomaan ja koetti, olivatko silmälasinsa ehjät? Mutta juuri kun hän lensi portaita alas, osui Varenka kahden muun naisen seurassa saapumaan paikalle. Naiset seisoivat alhaalla katsellen ihmeissään — ja Belikovista oli tämä kaikkein kauheinta. Parempi olisi ollut taittaa niskansa, molemmat jalkansa kuin joutua naurunalaiseksi. Nyt saa sen varmaan koko kaupunki tietää, sitten johtaja, tarkastaja, — oh, kunpa ei vain mitään tapahtuisi! Nyt piirtävät uuden pilakuvan ja kaikki päättyy niin, että käsketään jättämään erohakemus...

Kun hän nousi seisomaan, tunsi Varenka hänet ja katsellessaan hänen naurettavia kasvojaan, rypistynyttä päällystakkiaan, kalossejaan, ymmärtämättä mitä oli tapahtunut, otaksuen hänen epähuomiossa pudonneen, hän ei voinut hillitä itseään, vaan ratkesi sellaiseen nauruun, että koko talo kajasi:

— Ha-ha-haa!

Ja tämä rämähtävä, läikkyvä "ha-ha-haa" oli kaiken loppu: siihen päättyi sekä kosinta että Belikovin maallinen olemassaolo. Hän ei enää kuullut Varenkan sanoja eikä nähnyt mitään. Palattuaan kotiinsa hän ensi työkseen korjasi valokuvan pöydältä ja kävi sitten levolle eikä enää milloinkaan noussut.

Parin kolmen päivän kuluttua tuli Afanasij luokseni kysymään, eikö olisi lähdettävä lääkäriä noutamaan, sillä isäntä ei ole aivan niin kuin olla pitäisi. Minä menin Belikovin luo. Hän makasi uudinten takana peitteen alla eikä puhunut mitään. Jos häneltä jotakin kysyi, virkkoi hän vain on tai ei — eikä sen enempää. Siinä hän makasi, vaan ympärillä hääräili synkkänä syvään huokaillen Afanasij, joka haisi viinalle kuin viinatupa.

Kuukauden kuluttua Belikov kuoli. Me hautasimme hänet kaikki miehissä ja naisissa, nimittäin molemmat kymnasit ja seminari. Siinä hän nyt arkussa makasi, kasvoilla lempeä, tyytyväinen, iloinen ilme, ikäänkuin hän olisi iloinnut siitä, että hänet vihdoinkin oli laskettu koteloon, josta hän ei ikinä enää nouse. Hän oli saavuttanut ihanteensa! Aivankuin hänen kunniakseen vallitsi hautauksen kestäessä sumuinen, sateinen sää ja kaikilla oli kalossit ja sateenvarjo. Varenka oli myöskin hautaamassa, ja kun arkku laskettiin maan poveen, hyrähti hän itkuun. Huomasin, että vähävenäläiset naiset joko itkevät tai nauravat; he eivät voi olla tavallisella tuulella.

Tunnustan, että on kerrassaan nautinto haudata sellaisia ihmisiä kuin Belikov. Kun me palasimme hautausmaalta, niin olimme kaikki kainon juhlatunnelman vallassa. Mutta ei kukaan tahtonut paljastaa tätä tyytyväisyyden tunnetta, joka muistutti jo kauan sitten lapsuudessa kokemaamme mielialaa, kun vanhempain lähdettyä kylään saimme tunnin, parikin juoksennella puutarhassa nauttien täydellistä vapautta. Oi vapaus, vapaus! Pieninkin vihjaus, heikoinkin toive sen saamisesta antaa sielulle siivet! Eikö totta?

Me palasimme hautausmaalta tyytyväisinä. Eikä ollut edes viikkoakaan vierähtänyt, kun

elämä jo kulki entistä rataansa yhtä tylynä, väsyttävänä, järjetönnä, ei kiertokirjeiden ahdistamana, vaikkei aivan vapaanakaan. Eipä tapahtunut muutosta parempaan. Ja todellakin, Belikov on jo haudassa, mutta kuinka paljon onkaan vielä sellaisia koteloituneita ihmisiä maailmassa, kuinka paljon heitä vielä syntyykään maailmaan!

— Niinhän se on, — virkkoi Ivan Ivanitsh ja sytytti piippunsa.

— Kuinka paljon heitä vielä syntyykään maailmaan! — toisti Burkin.

Kymnasinopettaja astui vajasta ulos. Hän oli lyhyenlääntä, lihavahko, aivan kaljupäinen, musta parta ulettui melkein vyötäisille. Hänen mukanaan seurasi kaksi koira.

— Oi, sinä ihana kuu! — lausui hän yläilmoihin katsahtaen.

Oli jo puoliyö. Oikealla näkyi koko kylä ja sen halki pitkä raitti aina viiden virstan päähän. Kaikki oli vaipunut hiljaiseen, syvään uneen. Ei liikettä, ei ääntä. Eipä olisi uskonut, että luonnossa voisi vallita niin syvä hiljaisuus. Kun kuutamoisena yönä näet leveän kylätien mökkeineen, heinärukoineen, nukkuvine pajuineen, niin valtaa hiljaisuus sielunkin ja tässä rauhassaan öisten varjojen suojassa, suojassa vaivoilta, murheilta ja huolilta se muuttuu helläksi, surunsuloiseksi, ja näyttää siltä kuin tähdetkin sitä hyväillen ja liikutettuina katselivat, kuin pahaa ei enää maan päällä olisikaan, vaan kaikki olisi onnellista. Vasemmalla kylän laidasta alkoi vainio, joka ulottui kauas, aina taivaanrantaan. Niin laaja kuin tämä kuutamon peittämä vainio olikin, ei siltä liikettä näkynyt, ei ääntä kuulunut.

— Niinhän se on — toisti Ivan Ivanitsh. — Mutta eikö se, että asumme kaupungin ummehtuneessa ilmassa ja ahdingossa, kirjottelemme tarpeettomia, pelaamme skruuvia — eikö sekin tavallaan ole koteloitumista? Entä se, että vetelehdimme koko ikämme tyhjäntoimittajain, riitapukarien, tyhmien, toimeettomien naisten seurassa, puhumme ja kuuntelemme kaikenmoista roskaa — eikö sekin ole koteloitumista? Jos tahdotte, niin kerron teille sangen opettavan jutun?

— Jättäkäämme se toistaiseksi, sillä on jo aika käydä nukkumaan, — vastasi Burkin. — Mutta huomenna sitten!

Molemmat menivät vajaan ja heittäytyivät heinille pitkälleen. He olivat jo peittyneet heiniin ja vaipuneet puoliuneen, kun yhtäkkiä kuului kevyitä askelia... Joku kävi vajan läheisyydessä... kulki vähän matkaa ohi ja pysähtyi. Hetken kuluttua kuului taas askelia... Koirat alkoivat murista.

— Se on Mavra, joka siellä kulkee, sanoi Burkin.

Askeleet taukosivat.

— Nähdä ja kuulla, kuinka valehdellaan, — virkkoi Ivan Ivanitsh kääntyen toiselle kyljelle, — ja hölmön nimen saat siitä, että siedät näitä valheita, häväistyksiä, nöyryytyksiä, uskaltamatta suoraan ilmoittaa, että olet rehellisten ja vapaiden ihmisten puolella. Ja kaikki tämä leipäpalasen, lämpimän nurkan, jonkun joutavan, turhan viran tähden, — ei, on mahdotonta näin enää elää!

— Toiseen asiaan eksytte, Ivan Ivanitsh, — sanoi opettaja. — Nukutaan pois.

Noin kymmenen minutin kuluttua oli Burkin jo täydessä unessa. Mutta Ivan Ivanitsh yhä

kääntelihe kyljeltä kyljelle ja huokaili. Sitten hän nousi, meni ulos ja istui kynnykselle tupakoimaan.

Karviaismarjat.

Jo varhaisesta aamusta oli taivas ollut sadepilvien peitossa. Oli hiljaista, viileätä ja ikävää niinkin harmaina, sumuisina päivinä, kun pilvet riippuvat yli peltojen ja sadetta odotetaan — turhaan. Eläinlääkäri Ivan Ivanitsh ja kymnasinopettaja Burkin väsyivät jo kuljeskelemaan pitkin vainioita, jotka näyttivät heistä nyt rajattomilta. Kaukana edessä hämmöttivät heikosti Mironositskoje-kylän tuulimyllyt, oikealla kulki kunnasrivi, joka katosi kauas kylän taa. He tiesivät molemmat, että se oli joen rantaa, tuolla niittyä, vihreitä pajupensaita, maataloja, ja jos nousit jollekin kunnaalle, niin sieltä näkyi yhtä laaja peltotasanko, rautatie sähkölankoineen ja juna, joka kaukaa katsoen näyttää matelevalta toukalta, mutta saattoi sieltä selkeällä säällä nähdä aina kaupunkiin asti. Nyt kun oli hiljaista ympärillä ja luonto näytti lempeältä ja haaveksivalta, tunsivat Ivan Ivanitsh ja Burkin syvästi rakastavansa näitä vainioita ja he ajattelivat molemmat, kuinka juhlallinen, kuinka ihana oli tämä seutu.

— Viime kerralla, kun olimme siellä kylänvanhimman vajassa, — virkkoi Burkin, — te aioitte kertoa jotakin.

— Niin, minä aioin kertoa veljestäni.

Ivan Ivanitsh veti syvään henkeä ja sytytti piippunsa alkaakseen kertoa, mutta juuri silloin rupesi satamaan. Ja noin viiden minutin kuluttua satoi jo kuin saavista kaataen eikä voinut edeltäpäin sanoa, kauanko sitä kestäisi. Ivan Ivanitsh ja Burkin olivat epätietoisia; mären koirat seisoivat häntä koipien välissä ja katsoivat heihin armoitellen.

— Meidän pitää etsiä suojaa jostakin, — sanoi Burkin. Lähtekäämme Aljohinin luo, hän asuu tässä lähellä.

— Lähdetään vaan.

He suuntasivat matkansa sivullepäin ja kulkivat yhä niitettyjä peltoja pitkin milloin suoraan eteenpäin, milloin oikealle, kunnes tulivat tielle. Pian alkoi näkyä poppeleita, puutarha, sitten aittoja punaisine kattoineen. Avautuipa jo eteen välkkyvä joen pinta ja leveä pato myllyineen ja valkoisine uimahuoneineen. Se oli Sofino, jossa Aljohin asui.

Myllyn jyttinältä ei voinut kuulla sateen rapinaa; toe vapisi. Rattaitten ympärillä seisoivat märkiä hevosia päät riipuksissa, ihmiset kulkivat suojellen ruumistaan säkeillä. Oli märkää, lokaista, ikävää, ja pato näytti kolkolta. Ivan Ivanitsh ja Burkin tunsivat koko ruumiissaan märkyyden, likaisuuden ja epämukavuuden, jalkoihin oli tarttunut savea ja ne tuntuivat raskailta. Kulkeissaan tokeen ohi ja noustessaan kartanon aittoja kohti he vaikenivat aivankuin olisivat suuttuneet toisiinsa.

Eräässä aitassa rämisi viskuukone; ovi oli auki ja pölyä tuprusi ulos. Kynnyksellä seisoivat Aljohin itse, noin neljänkymmenen ikäinen, pitkä, täyteläinen, tuuheatukkainen mies, joka oli enemmän professorin tai taiteilijan kuin tilanomistajan näköinen. Hänen yllään oli valkoinen paita, jota ei oltu pesty pitkiin aikoihin, köysivöineen, housujen sijasta alushousut ja saviset, oljenporoiset saappaat. Nenä ja silmät olivat pölystä mustat. Hän tunsu Ivan Ivanitshin ja Burkinin ja oli, nähtävästi, hyvin iloissaan.

— Olkaa hyvä, käykää taloon, sanoi hän hymyillen. — Minä tulen heti perässä.

Päärakennus oli suuri, kaksikerroksinen. Aljohin asui alhaalla kahdessa holvikattoisessa, pieni-ikkunaisessa huoneessa, jossa pehtorit olivat ennen asuneet. Sisustus oli yksinkertainen ja huoneessa oli ruisleivän, huonon viinan ja työkalujen hajua. Ylhäällä vierashuoneissa hän oli harvoin, ainoastaan silloin, kun oli vieraita talossa. Ivan Ivanitshia ja Burkinia vastaanottamaan ilmaantui emännöitsijä, nuori nainen, joka oli niin kaunis, että molemmat jäivät hämmästyneinä seisomaan ja katselemaan toinen toiseensa.

— Ette voi ajatella, kuinka tulonne minua ilahuttaa, hyvät herrat, — sanoi Aljohin astuessaan vieraiden perässä eteiseen. Tämä oli kerrassaan odottamatonta! Pelageja, — kääntyi hän emännöitsijän puoleen, — nyt pitäisi vieraiden saada kuivaa ylleen. Minunkin täytyy muuttaa pukua. Mutta ensin on peseydyttävä, sillä enpä ole tullut tehneeksi sitä sitten viime kevään. Ehkä teitäkin, hyvät herrat, haluttaa lähteä uimahuoneelle, sillä aikaa kun täällä laitetaan kuntoon?

Kaunis Pelageja, viehättävä ja näköjään hellätuntoinen, toi pyyhinliinoja ja saippuata, ja Aljohin lähti vieraineen uimahuoneelle.

— Niin todellakin, en ole pitkiin aikoihin peseytynyt — jutteli hän riisuutuessaan. Uimahuone, jonka isäni laittoi, on kyllä hyvä, kuten näette, mutta ei ole oikein riittänyt aikaa pesemiseen.

Hän istuutui portaalle, saippuoi tuuhean tukkansa ja kaulansa; viruttaessa muuttui vesi ympärillä ruskeaksi.

— Se on totta, se... — myönsi Ivan Ivanitsh katsellen hänen päätään.

— Pitkään aikaan en ole peseytynyt... — toisti Aljohin hämillään ja saippuoi toistamiseen; tällä kertaa muuttui vesi tummansiniseksi kuin kirjotusmuste.

Ivan Ivanitsh astui ulos, heittäytyi kohisten veteen ja uiskenteli sateessa käsivarsiaan levitellen niin, että valkoiset lumpeenkukat keinuivat aallokossa. Hän ui keskelle lampea, sukelsi ja tuli hetken kuluttua toisessa paikassa näkyviin. Ja hän ui yhä edemmäksi sukeltaen vähän väliä pohjaa tavottamaan. "Hyvänen aika... — huudahteli hän nauttien, — kuinka suloista!" Sitten hän ui myllyn luo, haasteli siellä jotakin talonpoikain kanssa, palasi takaisin ja makasi selällään keskellä lammikkoa, antaen sateen valua kasvoilleen. Burkin ja Aljohin olivat jo pukeutuneet ja tekivät lähtöä, kun hän yhä vielä ui ja sukelteli.

— Hyvänen aika!... virkkoi hän. Tämä on kerrassaan taivaallista!

— Joutukaa! — huusi Burkin hänelle.

Palattiin taloon. Kun ylikerroksen salissa sytytettiin lamppu ja Burkin ja Ivan Ivanitsh, yllä silkkiset viitat ja lämpimät tohvelit istuivat nojatuoleissa, ja Aljohin itse siistinä, kammattuna ja yllään uusi nuttu asteli pitkin lattiaa nauttien lämpimästä, puhtaudesta, kuivista vaatteista, kevyistä jalkineista, ja kun suloinen Pelageja ääneti ja lempeästi hymyillen liikkui pitkin pehmeitä mattoja, tarjoen teetä ja marjahilloa, vasta silloin Ivan Ivanitsh alkoi kertomuksensa, jota eivät ainoastaan Burkin ja Aljohin näyttäneet kuuntelevan, vaan myöskin nuo vanhat ja nuoret naiset ja sotilashenkilöt, jotka rauhallisesti ja arvokkaasti katsoivat kultaisesta kehyksistään salin seinillä.

Meitä oli kaksi veljestä, — alkoi hän, — minä, Ivan Ivanitsh, ja toinen — Nikolai

Ivanitsh, joka oli pari vuotta nuorempi minua. Minä antauduin tieteen alalle ja valmistuin eläinlääkäriksi, mutta Nikolai istui jo yhdeksäntoista vuotiaasta saakka valtiokonttorissa virassa. Isämme, Tshimsha-Himadaiskij, oli alkuaan palveluksessa olevan sotamiehen poika, mutta kohosi upseriksi ja jätti meille perinnöllisen aateluuden ja huononlaisen maatilan jälkeensä. Hänen kuolemansa jälkeen meni maatila velkoihin, mutta lapsuutemme olimme sentään saaneet viettää maalla vapaudessa. Me olimme niinkuin talonpoikaislapset päivin ja öin pellolla, metsässä, hevosia paimentamassa, kiskoimme niintä, kalastimme j.n.e. Tiedättehän, että ken edes kerran elämässään on pyydystänyt kiiskan tai nähnyt muuttolintujen kirkkaana, kylmänä syyspäivänä lentävän pitkässä jonossa yli kylän, se ei ole enää kaupunkilainen ja toivoo aina kuolemaansa saakka vapautta. Minun veljeni ikävöi valtiokonttorissa. Vuodet vierivät, mutta hän istui yhä samassa paikassa, kirjotti samoja papereita ja ajatteli yhä samaa, maalle pääsyä, ja tämä ikävä muuttui vähitellen määrätyksi toiveeksi, unelmaksi, ostaa itselleen pien maatalo jossakin joen tai järven rannalla.

Hän oli hyväntahtoinen, lempeä mies, minä rakastin häntä, mutta tätä hänen toivettaan, sulkeutua iäksi omaan maataloonsa, en minä koskaan hyväksynyt. Sanotaan, että ihminen tarvitsee vain kolme arshinaa maata! Mutta kolme arshinaahan tarvitsee vainaja eikä elävä ihminen. Ja sanotaan myös, että jos intelligenssimme osottaa taipumuksia maaelämään, on se hyvä. Mutta mitä ovat nuo maatalot oikeastaan muuta kuin kolme arshinaa maata! Poistua kaupungista, taistelusta, ihmistelmestä ja kätkeytyä maataloonsa — se ei ole elämää, vaan egoismia, laiskuutta, se on tavallaan munkkiutta ilman sankarityötä. Ihminen ei tarvitse ainoastaan kolme arshinaa maata, ei maataloa, vaan koko maapallon, koko luonnon, jonka lakeuksilla hän voi kehittää lahjojaan ja vapaan henkensä erikoisuuksia.

Veljeni Nikolai uneksi kansliassaan, kuinka hän syö kotoista kaalikeittoa, jonka maukas tuoksu leviää kautta koko talon, aterioi vihreällä nurmella, nukkuu auringonpaisteessa, istuu tuntikausia penkillä portin luona katsellen yli peltojen ja metsien. Maatalouskirjaset ja monenmoiset neuvot kalentereissa olivat hänen ilonsa ja henkinen mieliruokansa. Hän luki myöskin sanomalehtiä mielellään, mutta luki niistä ainoastaan ilmoituksia, joissa tarjottiin kaupaksi niin ja niin monta desjatinaa peltomaata ja niittyä talorakennuksineen, jokineen, puutarhoineen, myllyineen, patoineen. Ja hänen mielessään kuvastuivat puutarhan polut, kukat ja hedelmät, kottaraistölkit puissa, ruutanat lammikoissa ja sen semmoiset. Nämä mielikuvat olivat erilaisia, riippuen ilmoituksista, jotka osuivat hänen eteensä, mutta jostakin syystä oli jokaisessa karviaispensas. Ei ainoatakaan maataloa, ei ainoatakaan runollista sopukkaa hän voinut mielessään kuvitella ilman karviaispensasta.

— Maaelämällä on omat mukavuutensa, — virkkoi hän toisinaan. — Siellä sinä istut parvekkeella teetäsi hörppien, mutta lammella sorsasi soutavat, ilma tuoksuaa niin suloiselle ja... ja karviaispensas kasvaa.

Hän sommitteli talonsa pohjapiirroksia ja aina ne tulivat samanlaisia: a) päärakennus, b) väentupa, c) puutarha, d) karviaispensaita. Hän eli kitsaasti: ei syönyt eikä juonut tarpeeksi, pukeutui kuin kerjäläinen ja yhä kokosi ja pani rahaa pankkiin. Hän ahnehti hirveästi. Oli sääli katsella häntä ja minä annoin hänelle yhtä ja toista ja lähettelin juhliksi, mutta hän kätki senkin. Jos ihminen kerran on pyhittänyt itsensä ihanteelleen, ei hänelle enää mitään mahda.

Vuodet vierivät, hänet muutettiin toiseen kuvernementtiin, hän täytti jo neljäkymmentä

vuotta, vaan luki yhä vielä ilmoituksia sanomalehdistä ja kokosi rahaa. Sitten sain tietää, että hän oli nainut. Kaiken tarkoituksena oli maatalo karviaispensaineen ja senpätähden hän ilman vähintäkään sympatiaa tuli naineeksi vanhan, ruman leskivaimon, jolla oli jonkun verran rahoja. Naimisissa ollessaankin hän eli kitsaasti antamatta edes kylliksi ruokaa vaimolleen. Ennen oli vaimo ollut naimisissa erään postimestarin kanssa, jolloin oli tottunut piirakoihin ja juomiin, mutta toisissa naimisissa hän tuskin sai ruisleipääkään kyllikseen nähdä, alkoi kuihtua ja noin kolmen vuoden kuluttua heitti henkensä. Minun veljeni ei tietysti epäillyt hetkeäkään, että hän olisi ollut syypää vaimonsa kuolemaan. Raha sokaisee ihmisen kuin viina. Kaupungissamme kuoli kauppias. Kuoleman lähestyessä hän käski lautasellisen hunajaa ja söi kaikki rahansa ja arvopaperinsa hunajassa, jottei kukaan niitä saisi. Kerran minä olin asemalla pysähtynyt katselemaan karjalaumaa, kun eräs kulkukauppias joutui veturin alle, jossa toinen jalkansa irtaantui muusta ruumiista. Me kannoimme hänet erääseen vastaanottohuoneeseen, veri virtasi, — se oli kauheaa katsella, mutta hän pyysi, että katkennut jalka tuotaisiin hänelle ja hän suri sitä; irtaantuneen jalan saappaassa oli kaksikymmentä ruplaa, joita hän halusi.

— Hän eksyy jo toiseen asiaan, — sanoi Burkin.

— Vaimonsa kuoltua, — jatkoi Ivan Ivanitsh hetken mietittyään, — alkoi veljeni etsiä maatilaa. Vaikka kymmenen vuotta etsisit, et sittenkään löydä mieleistäsi, vaan ostat aivan toisenlaisen kuin mitä ajattelit. Veljeni osti välittäjän kautta sata kaksitoista desjatinaa maata kiinnitysvelkoineen. Maatilalla oli komea päärakennus, väentupa, puisto, mutta ei hedelmäpuutarhaa, ei karviaispensasta eikä lampea sorsineen. Oli joki, mutta sen vesi oli kahvin väristä, sillä toisella puolella maatilaa oli tiilitehdas, toisella — luumylly. Mutta Nikolai Ivanovitsh ei siitä paljoakaan välittänyt; hän tilasi kaksikymmentä karviaismarjapensasta, istutti ne ja niin tuli hänestä tilanomistaja.

Viime vuonna kävin häntä tervehtimässä. Lähdenpä tästä katsomaan, miten hän siellä oikein asustaa, ajattelin. Kirjeissään mainitsi hän maatilansa nimen olevan Tshumbaroklovin Nummi, eli Himalaiskoje. Minä saavuin Himalaiskojeen jälkeen puolenpäivän. Oli helteinen. Kaikkialla oja, aitoja, kuusi-istutuksia, — enpä ollut pihalle päästä enkä löytää paikkaa hevoselle. Astuin taloon: vastaan tulee ruskea koira, lihava kuin porsas. Se halusi haukkua, mutta oli niin laiska, ettei viitsinyt. Keittiöstä tuli ulos paljasjalkainen piika, hänkin lihava kuin sika ja sanoi, että isäntä on päivällislevolla. Menin veljeni luo; hän istui vuoteessa polvet peitettyinä. Hän oli vanhentunut, lihonnut, pöhöttynyt; posket, nenä ja huulet aivan pullottivat, kas vaan, ettei repeä peitteeseensä.

Me syleilimme toisiamme ja taisimme vähän itkeäkin, ei ainoastaan ilosta, vaan myöskin surusta, ajatellessamme, että olemme joskus olleet nuoria, vaan nyt jo harmaahapsisia, haudan partaalla. Hän pukeutui ja vei minut katsomaan maatilaansa.

— No mitenkä sinä täällä oikein viihdyt? — kysyin minä.

— Hyvinhän se on mennyt, Jumalan kiitos!

Hän ei ollut enää entinen arka virkamies, vaan aito tilanomistaja, herra. Hän oli jo kotiutunut, tottunut ja päässyt makuun: söi paljon, kylpi usein, lihoi, käräjöi jo kunnan ja molempain tehtaitten kanssa ja suuttui hirveästi, elleivät talonpojat kutsuneet häntä “teidän ylhäisyytenne”. Huolehtipa sielustaankin, vaikka herrastapaan, eikä tehnyt hyvää muuten vaan, vaan harrastuksesta. Entä mitä hyvää? Paranteli talonpoikia kaikenmoisista taudeista

soodavedellä ja risiniöljyllä ja piti nimipäivänään kiitosrukouksen kylässä ja juotti sitten alustalaisilleen puoli sankoa viinaa, sillä hän arveli, että se kuului asiaan. Ah, näitä kauheita juominkeja! Tänään kiskoo lihava tilanomistaja talonpoikia laitumenvarkaudesta kruununvoudin eteen, vaan huomenna, juhlapäivänä, juottaa heille oikein sangosta, ja talonpojat juovat ja huutavat ja kumartavat humalassa isäntänsä jalkojen juureen. Muutos parempaan päin, kylläisyys, laiskuus kehittävät venäläisessä mitä hävyttömintä itsetietoisuutta. Nikolai Ivanitsh, joka kerran valtiokonttorissa palvellessaan ei ollut edes itselleen uskaltanut tunnustaa omaavansa mitään mielipiteitä, puhui nyt vain sulaa totuutta ja aivankuin joku ministeri. “Sivistys on välttämätön, mutta kansalle se on vielä ennen aikaista tai ruumiillinen rangaistus on yleensä vaarallista, mutta muutamissa tapauksissa se on hyödyllistä ja ehdottoman tarpeellista.”

— Minä tunnen kansan ja osaan kohdella sitä, — sanoi hän. — Kansa rakastaa minua. Kun minä vaan sormea heilautan, niin tekee kansa minulle, mitä tahdon.

Ja tämän hän sanoi tietävästi ja hyväntahtoisesti hymyillen. Ainakin parikymmentä kertaa toisti hän: “me, aateliset”, “minä aatelismiehenä”. Kaikesta päättäen ei hän enää muistanut, että isoisämme oli talonpoika ja isämme — sotamies. Vieläpä sukunimemme Tshimsha-Himalaiskij, joka todella on hyvin ruma, tuntui hänestä nyt sointuvalta, arvokkaalta ja miellyttävältä.

Mutta asia ei koske häntä, vaan minua itseäni. Minä tahdon kertoa teille, mikä muutos tapahtui minussa näiden muutamien tuntien kuluessa hänen maatilallaan. Illalla, kun joimme teetä, toi kyökkipiika kukkuraisen lautasellisen karviaismarjoja pöytään. Ne eivät olleet ostetuita, vaan omista pensaista ensi kertaa koottuja. Nikolai Ivanitsh hymyili ja hetken aikaa vaieten katseli marjoja kyynelsilmin, — hän ei voinut liikituksen tähden puhua. Pani sitten yhden marjan suuhunsa, katseli minua voitokkaasti kuin lapsi, joka vihdoinkin on saanut toivomansa leikkikalun ja sanoi:

— Kuinka maukas!

Ja hän söi halukkaasti toistaen yhä:

— Kuinka maukkaita! Maistahan nyt!

Marjat olivat kovia ja happamia, mutta, niinkuin sanoo Pushkin, “meitä kohottava petos on meille kalliimpi kuin kaikki totuudet yhteensä.” Minä näin onnellisen ihmisen, jonka pyhä unelma toteutui, joka saavutti elämänsä päämäärän, sai mitä tahtoi, ja joka oli tyytyväinen kohtaloonsa, itseensä. Minun käsitykseeni ihmis-onnesta oli aina liittynyt jotakin surullista, mutta nähdessäni nyt onnellisen ihmisen minut valtasi raskas, epätoivoinen tunne. Etenkin oli minun yöllä kovin vaikea olla. Vuoteeni oli valmistettu veljen makuusuojan viereiseen huoneeseen ja minä kuulin kuinka hän, voimatta nukkua, nousi ylös ja meni karviaismarjalautasen luo ottaen siitä marjan kerrallaan. Minä ajattelin: kuinka paljon tyytyväisiä, onnellisia ihmisiä todella löytyykään! Millainen onkaan tämä voima! Te silmäilette elämää: voimakkaitten hävyttömyyttä ja joutilaisuutta, heikkojen raakuutta ja eläimellisyyttä, ympärillä köyhyyttä, ahdinkoa, luonnottomuutta, juoppoutta, teeskentelyä, valhetta... Siitä huolimatta vallitsee kaikissa taloissa ja kaduilla rauha ja hiljaisuus. Viidestäkymmenestä tuhannesta kaupungin asukkaasta ei yksikään huutaen vaikeroi. Me näemme ne, jotka menevät torille ostamaan ruokatavaroita, jotka päivällä syövät, yöllä nukkuvat, puhuvat joutavia, menevät naimisiin, vanhentuvat, kuljettavat

hartain mielin vainajiaan hautaan. Mutta me emme näe emmekä kuule niitä, jotka kärsivät ja se, mikä elämässä on kauheata, tapahtuu jossakin kulissien takana. Kaikki on hiljaista ja rauhallista, ainoastaan sanaton tilasto puhuu toista: noin paljon juotu, noin paljon lapsia kuollut nälkään. Ja tällainen järjestys on nähtävästi tarpeellinen. Kaiketi on onnellisen hyvä olla vain siksi, että onnettomat kantavat kuormansa valittamatta, ja ilman tätä äänetöntä hätää ei onni olisi mahdollinen. Se on yleistä hypnosia. Jokaisen tyytyväisen ja onnellisen ihmisen oven takana pitäisi jonkun seistä vasara kädessä ja yhtä mittaa jyskyttäen muistuttaa, että on olemassa onnettomia, että vaikka hän olisi kuinka onnellinen, niin elämä joko ennemmin tai myöhemmin näyttää kyntensä, uhkaa tuho — sairaus, köyhyys, vahingot, eikä kukaan häntä enää näe eikä kuule, niinkuin hän nyt ei näe eikä kuule muita. Mutta vasaralla kolkuttajaa ei ole, onnellinen elää elämistään ja elämän pikkuhuolet hipaisevat häntä vain hiljaa kuin tuuli haavan lehtiä, — ja kaikki on taas onnellista.

— Sinä yönä selvisi minulle, kuinka minäkin olin tyytyväinen ja onnellinen, — jatkoi Ivan Ivanitsh nousten. — Minäkin aterioidessani tai metsästäessäni opin tietämään, kuinka pitää elää, kuinka uskoa, kuinka hallita kansaa. Minäkin sanoin, että oppi on valoa, että sivistys on välttämätöntä, mutta yksinkertaisille ihmisille on luku- ja kirjoitustaito toistaiseksi kyllin. Vapaus on hyve, sanoin, ilman sitä on yhtä mahdoton elää kuin ilmatta, mutta pitää odottaa. Niin minä puhuin, mutta nyt kysyn:

— Miksi odottaa? — ja kertoja katsoi vihaisesti Burkiniin. — Miksi odottaa? Minkä mietelmän nimessä? Minulle vastataan: ei kaikkea yhdellä kertaa, jokainen aate toteutuu elämässä vähitellen, aikanaan. Mutta kuka sen sanoo? Missä on todistus siitä, että se on oikeudenmukaista? Te turvaudutte asiain luonnolliseen menoon, ilmiöiden lakiin, mutta onko se mikään laki, että minä, elävä, ajatteleva ihminen seison kuilun partaalla ja odotan, sillaikaa kun se yhä suurenee tai peittyä liejuun, sillaikaa kun minä, ehkä, vois hypätä sen yli tai rakentaa sillan sen yli. Ja vieläkin: miksi siis odottaa? Odottaa, kun ei riitä voimia elääkseni, vaikka elettävä kuitenkin on ja elää haluttaa!

Minä läksin varhain aamulla veljeni luota ja siitä saakka oli minusta sietämätöntä olla kaupungissa. Minua ahdistavat rauha ja hiljaisuus, minä pelkään katsoa akkunoihin, koska minusta nyt ei ole olemassa sen raskaampaa näkyä kuin onnellinen perhe, joka istuu pöydän ympärillä teetä juomassa. Olen jo vanha, en kelpaa taisteluun enkä kykene edes vihaamaan. Minä henkisesti vaan suren, tuskaannun, harmistun, öisin polttaa päätäni ajatusten tulva enkä voi nukkua... Oi, jospa olisin nuori!

Ivan Ivanitsh asteli innostuneena nurkasta nurkkaan ja toisti:

— Jospa olisin nuori!

Hän astui yhtäkkiä Aljohinin luo ja alkoi puristella hänen käsiään puhuen rukoilevalla äänellä:

— Pavel Konstantinitsh, älkää rauhottuko, älkää antako nukuttaa itseänne! Niin kauan kuin olette nuori, voimakas, reipas, älkää väsykö tekemään hyvää! Onnea ei ole olemassa eikä se ole välttämätön, mutta jos elämällä on tarkoitus ja päämäärä, niin tämä tarkoitus tai päämäärä ei ole onni, vaan jokin järkevämpi ja jalompi. Tehkää hyvää!

Ja kaiken tämän sanoi Ivan Ivanitsh sääliänsä pyytävästi hymyillen ikäänkuin olisi pyytänyt sitä itselleen.

Sitten he kaikki kolme istuivat nojatuoleissa salin eri puolilla eivätkä puhuneet mitään. Ivan Ivanitshin kertomus ei tyydyttänyt Burkinia eikä Aljohinia. Kun kenraalit ja naiset katsoivat kultaisista taulunkehyksistä hämärässä näyttäen eläviltä ihmisiltä ja kuuntelivat kertomusta surkuteltavasta virkamiehestä, joka söi karviaismarjoja, niin tuli kovin ikävä. Halutti saada kuulla ja puhua kauneista ihmisistä, naisista. Ja se, että he istuivat salissa, jossa kynttiläkruunu ja nojatuolit olivat verhotut, matot jalkojen alla ja puhelivat, että tässä ovat nuo samat henkilöt, jotka nyt katsovat kehyksistään, asuneet, istuneet, juoneet teetä ja se, että kaunis Pelageja nyt liikkui ääneti, — se oli kuvaavampaa kuin kaikki kertomukset.

Aljohinia nukutti kovasti, sillä hän nousi taloustointensa tähden hyvin varhain, noin kello kolmen tienoissa, ja nyt olivat hänen silmänsä painua kiinni. Mutta hän pelkäsi, että vieraat hänen poissaollessaan kertoisivat jotakin hauskaa, eikä sentähden tullut lähteneeksi levolle. Oliko se, mitä Ivan Ivanitsh äsken kertoi, viisasta ja oikein, sitä ei Aljohin ottanut harkitakseen. Vieraat eivät puhuneet suurimoista, ei heinistä eikä tervasta, vaan jostakin, mikä ei suorastaan kuulunut hänen jokapäiväiseen elämäänsä, ja sentähden hän oli iloissaan ja tahtoi, että he jatkaisivat...

— Mutta kyllä nyt on jo aika lähteä levolle, — sanoi Burkin nousten nojatuolistaan. — Toivotan teille hyvää yötä.

Aljohin hyvästeli ja poistui alikertaansa, mutta vieraat jäivät ylikertaan. Heille molemmille oli yöksi varattu suuri huone, jossa oli kaksi vanhaa puusänkyä kuvaveistoksineen ja nurkassa norsunluinen ristiinnaulitun kuva. Heidän leveistä, viilleistä vuoteistaan, jotka kaunis Pelageja oli valmistanut, tuoksuivat uutukaiset liinavaatteet miellyttävästi.

Ivan Ivanitsh riisuutui puhumatta ja meni levolle.

— Jumala armahtakoon meitä syntisiä — lausui hän ja veti peiton päänsä yli.

Hänen piipustaan, joka oli jäänyt pöydälle, levisi lujasti tupakan katkua, eikä Burkin saanut nukutuksi eikä edes selville, mistä tämä voimakas haju tuli.

Sade rapisteli akkunoita koko yön.

Rakkaudesta.

Seuraavana päivänä tarjottiin aamiaiseksi hyvin maukkaita piirakoita, rapuja ja lampaanlihakotletteja. Syödessämme tuli kokki Nikanor ylikertaan tiedustelemaan, mitä vieraat haluaisivat päivälliseksi. Hän oli keskikokoinen, kasvoiltaan pöhöttynyt, pienisilmäinen, parraton, ja näytti siltä kuin hän ei olisi partaveitsellä ajanut viiksiänsä, vaan kyninyt ne sormin.

Aljohin kertoi, että kaunis Pelageja oli rakastunut tähän kokkiin. Mutta koska tämä oli juoppo ja eli hurjasti, ei Pelageja tahtonut mennä naimisiin hänen kanssaan, vaan suostui elämään näin. Kokki oli jumalinen mies eikä voinut uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi taipua sellaiseen, vaan vaati Pelagejaa avioliittoon ja ollessaan humalassa herjasi häntä, vieläpä löikin. Mutta silloin piiloutui Pelageja ylikertaan itkemään ja Aljohin sekä palvelija pysyttelivät kotona siltä varalta, jos Pelageja olisi tarvinnut apua.

Alettiin puhua rakkaudesta.

— Kuinka rakkaus syntyy, — sanoi Aljohin, — miksei Pelageja rakastunut johonkin toiseen, joka olisi paremmin sopinut hänelle sekä henkisten että ulkonaisten ominaisuuksiensa puolesta, vaan rakastui juuri kokki Nikanoriin, tuohon pölkkyyh, — kuten täällä kaikki häntä kutsuivat, — mikäli personallisen onnen vaatimukset rakkaudessa ovat tärkeitä. Kaikki tämä on tuntematonta ja siitä saattaa keskustella miten hyvänsä. Tähän saakka on rakkaudesta sanottu ainoastaan yksi kieltämätön totuus, nimittäin, että “se on suuri salaisuus”, kaikki muu, mitä rakkaudesta on kirjoitettu tai sanottu, ei ole johtanut lopputuloksiin, vaan on ainoastaan vaikuttanut kysymysten järjestykseen, jotka ovatkin jääneet ratkaisematta. Selitys, joka näyttää sopivan johonkin tapaukseen, ei kelpaa muihin, ja sentähden on minusta paras selittää kukin tapaus erikseen, ryhtymättä mitään yleisiä sääntöjä muodostamaan. Pitää, kuten lääkärit sanovat, yksilöityttää kukin eri tapaus.

— Aivan oikein, — myönsi Burkin.

— Me, venäläiset, innostumme herkästi näihin kysymyksiin, jotka sittenkin jäävät ratkaisematta. Tavallisesti kuvataan rakkautta runolliseksi, sitä koristellaan ruusuilla ja satakielillä, mutta me, venäläiset, koristelemme rakkautemme näillä suurilla kysymyksillä, valitsemme niistä kaikkein ikävimmät. Oli minullakin ollessani Moskovassa ylioppilaana elämän toveri, rakastettava daami, joka aina, kun häntä sylissäni hyväilin, ajatteli vain sitä, paljonko rahaa minä annan hänelle kuukausittain ja paljonko maksaa naula naudanlihaa. Niin mekin, kun rakastamme, emme herkeä tekemästä itsellemme kysymyksiä: onko tämä rehellistä vai epärehellistä, viisasta vai tyhmää, mihin johtaa tämä rakkaus ja niin edelleen. Onko se oikein vai ei, sitä eri tiedä, mutta että se häiritsee, ei tyydytä, kiusottaa, sen kyllä tiedän.

Tuntui siltä kuin Aljohin olisi tahtonut kertoa jotakin. Sellaisilla ihmisillä, jotka asuvat yksinään, on aina sydämellään jotakin, josta mielellään kertoisivat. Kaupungissa menevät vanhat pojat vartavasten saunaan tai ravintolaan saadakseen jotakin jutella, ja kertovatpa toisinaan kylvettäjäille ja viinureille sanomattoman hauskoja juttuja. Maalla he tavallisesti vuodattavat sydämensä vierailleen. Nyt näkyi akkunasta harmaa taivas ja sateesta märät puut; tällaisessa säässä ei ollut minnekään menemistä eikä mitään muuta tekemistä, kuin kertoa ja kuunnella.

— Minä olen asunut Sofinossa ja harrastanut maanviljelystä jo kauan, — alkoi Aljohin, — aina siitä saakka, kun päätin luvut yliopistossa. Kasvatukseltani olen “hienohiipiäinen” ja taipumuksiltani “kabinettinen”. Saapuessani tänne oli maatila hyvin velkainen, mutta koska isäni oli osaksi velkaantunut minun luvuistani, niin päätin, etten lähde täältä ennenkuin olen maksanut velat. Päätin ja aloin tehdä työtä, mutta tunnustan, että se tuntui alussa vastenmieliseltä, Maa tuottaa täällä huonosti ja jotta maanviljelys kannattaisi pitää

käyttää hyväkseen maaorjain tai päiväpalkkalaisten työtä, mikä on melkein samaa, tai sitten järjestää taloutensa talonpojan tavoin, s.o. olla itse perheineen pellolla työssä. Mitään välimuotoa ei tässä suhteessa ole. Mutta minä en ryhtynyt niin perinpohjaisiin muutoksiin. En jättänyt yhtäkään tilkkua viljelemättä, kokosin kaikki ukot ja akat naapurikylistä ja työ sujui kuin rasvattu. Minä itsekin ajoin auraa, kylvin, niitin ja surin samalla sekä olin naamaltani hapan kuin maalais-kissa, joka nälissään pureskelee puoliraakaa kurkun päätä. Ruumistani särki ja minä torkuin käydessänikin. Ensin näytti siltä kuin olisin helposti voinut sovittaa yhteen tällaisen työläis-elämän ja entiset kultturiharrastukseni. Sitä varten olisi voinut, niin ajattelin, ylläpidettävä elämässäni määrättyä ulkonaista järjestystä. Minä asetuin tänne ylikerran vierashuoneihin asumaan ja määräsin, että minulle aamiaisen ja päivällisen jälkeen tarjottaisiin kahvia liköriin kera. Mentyäni levolle luin “Vjestnik Evropy’a” myöhäiseen yöhön. Mutta osuipa seurakunnan sielunpaimen, isä Ivan, luokseni ja yhteen istumaan tyhjensi hän koko likörivarastoni. Sinne meni “Vjestnik Evropy’kin” papin tyttärille, kun ei kesällä, etenkin heinänteon aikaan ehtinyt edes kotiin nukkumaan, vaan nukahdin rekeen vajassa tai metsänvartijan mökkiin, — mitäpä luvuista silloin enää olisi voinut tulla? Vähitellen muutin alikertaan, aloin syödä väentuvassa, ja entisestä upeudesta on nyt jällellä vain Pelageja, joka palveli täällä jo isäni aikana. Kovin vaikea olisi minun erottaa hänet palveluksestani.

Ensi vuosina valittiin minut täällä arvoisaan sovinto-oikeuteen. Olipa toisinaan lähdeävä kaupunkiin ottamaan osaa piirioikeuden kokouksiin ja tämä huvitti minua. Kun elää täällä pari kolme kuukautta, etenkin talvella, eikä käy missään, niin tulee vihdoinkin oikein ikävä mustaa takkia. Ja piirioikeudessa näki mustia takkeja, univormuja, frakkeja, siellä oli lakimiehiä ja yleensä sivistyneitä ihmisiä, joiden kanssa saattoi vaihtaa ajatuksiaan. Senjälkeen kun oli torkkunut reessä ja syönyt väentuvassa, tuntui kerrassaan ylelliseltä saada istua nojatuolissa, yllään puhtaat vaatteet, kevyet jalkineet ja kellonvitjat rinnalla!

Kaupungissa otettiin minut sydämellisesti vastaan ja minä tein mielelläni uusia tuttavuuksia. Ja kaikista tuttavuuksistani oli kaikkein täydellisin ja, totta puhuen, kaikkein suloisin Luganovitshin, piirioikeuden varapuheenjohtajan kanssa tekemäni tuttavuus. Te molemmat tunnette hänet: mitä herttaisin mies. Silloin oli juuri se kuuluisa murhapolttoasia esillä; tutkintoa kesti pari päivää ja me olimme kovin rasittuneet. Luganovitsh katsahti minuun ja sanoi:

— Tiedättekö mitä? Lähdetäänpä meille päivälliselle!

Tämä oli odottamatonta, sillä me olimme hyvin vähän tuttuja, ainoastaan virallisesti, enkä ollut kertaakaan käynyt heillä. Minä poikkesin hetkeksi hotelliini muuttaakseni pukua ja lähdin sitten päivälliselle. Siellä tulin tuntemaan Anna Aleksejevnan, Luganovitshin vaimon. Tämä oli silloin vielä nuori, kaksikymmentäkaksi vuotta, ja oli puolisen vuotta sitä ennen synnyttänyt ensimmäisen lapsen. Asia on jo vanha, mutta nyt olen koettanut selvittää itselleni, mikä oli hänessä niin harvinaista ja mikä hänessä niin miellytti, vaikka silloin päivällistä syödessäni kaikki oli minusta päivän selvää. Olin nähnyt nuoren naisen, ihanan, hyväsydämisen, intelligentin, hurmaavan naisen, jollaista en sitä ennen ollut milloinkaan nähnyt. Ja samassa tunsin hänessä läheisen, jo tutun olennon, ikäänkuin olisin nähnyt nämä kasvot, nämä ystävälliset, viisaat silmät jo joskus lapsuudessani, ehkä valokuva-albumissa, joka oli äitini pöydällä.

Murhapoltosta syytettiin neljää juutalaista ja päätettiin heidän liittoutuneen, minusta aivan

syyttä. Olin päivällispöydässä hyvin levoton, minun oli painostava olla, enkä enää muista, mitä puhuin, mutta muistan ainakin Anna Aleksejevnan yhä nyökäytelleen päätään ja kysyneen mieheltään:

— Dmitrij, kuinka se on mahdollista?

Luganovitsh, tuo avosydäminen mies, oli niitä, jotka pysyvät lujasti mielipiteessään, että jos kerran joku joutuu oikeuteen, on hän syyllinen, ja että tuomion oikeudenmukaisuutta saattaa epäillä ainoastaan laillisessa järjestyksessä, paperilla, vaan ei millään muotoa päivällispöydässä eikä yksityisessä keskustelussa.

— Me emme ole murhapolttoa tehneet, — virkkoi hän leppeästi, — ja senpätähden ei meitä tuomitakaan eikä suljeta tyrmään.

Molemmat, sekä mies että vaimo, huolehtivat vain siitä, että minä söisin ja joisin enemmän. Muutamista pikkuseikoista, kuten esim. siitä, kuinka he yhdessä keittivät kahvia tai puolesta sanasta ymmärsivät toisensa, saatoin minä päättää, että heidän elämänsä on rauhallista, onnellista ja että heidän vieraansa on heille iloksi. Päivällisen jälkeen he soittivat minulle pianoa nelikätisesti, sitten tuli pimeä ja minä läksin kotiin. Tämä tapahtui kevään alussa. Senjälkeen vietin koko kesän Sofinossa kulkematta minnekään ja tuskinpa ennätin edes ajatella kaupunkia, mutta muisto sorjasta, hienopiirteisestä naisesta johtui joka päivä mieleeni: minä en ajatellut häntä, mutta oli aivankuin hänen heikko varjonsa olisi levännyt minun sieluni yli.

Myöhään syksyllä kaupungissa annettiin näytös hyväntekeväisyyden hyväksi. Minä astuin kuvernörin aitioon, jonne minut oli väliajalla kutsuttu, katson ympärilleni kuvernörinrouvan vieressä istuu Anna Aleksejevna. Taas vaikuttivat hänen kauneutensa ja lempeät silmänsä minuun yhtä voimakkaasti, yhtä kahlehtivasti kuin ennenkin, taas tunsin entistä läheisyyden tunnetta.

Me istumme rinnan; sitten menimme ravintolasuojaan kävelemään.

— Te olette laihtunut, sanoi Anna Aleksejevna. — Oletteko sairastanut?

— Olen. Minun olkapääni on vilustunut ja sadeaikana minä nukun huonosti.

— Te näytätte väsyneeltä. Silloin keväällä, kun tulitte luoksemme päivälliselle, olitte nuoren ja reippaan näköinen. Te olitte innostunut ja puhuitte paljon, olitte hyvin huvittava ja tunnustaakseni totuuden, minä viehätysin teihin. Minä olen kesän kuluessa usein teitä muistellut ja tänään, kun valmistauduin teatteriin, aavistin näkeväni teidät.

Ja hän alkoi nauraa.

— Mutta tänään te näytätte väsyneeltä, — toisti Anna Aleksejevna. — Se vanhentaa teitä.

Seuraavana päivänä minä suurustin Luganovitsheilla. Aamiaisen jälkeen he ajoivat kesähuvilaansa järjestääkseen sen talvikuntoon; minä läksin heidän kanssaan. Ja heidän kanssaan minä palasin takaisin kaupunkiin ja join puoliyön aikana teetä heidän hiljaisessa perheessään, kun tuli paloi kaniinissa ja nuori äiti poistui katsomaan, nukkuiko hänen pikku tyttärensä. Ja tämän kerran perästä kävin kaupungissa ollessani aina Luganovitsheilla. Minuun totuttiin ja minä totuin heihin. Tavallisesti astuin minä sisään koputtamatta, kuin omainen ainakin.

— Kuka siellä? — kuului vitkaan perähuoneista ääni, joka tuntui minusta niin ihanalta.

— Se on Pavel Konstantinitsh, — vastasi sisäkkö tai lapsenpiika.

Anna Aleksejevna tuli huolestuneen näköisenä vastaan ja kysyi joka kerta:

— Miksette pitkään aikaan ole käynyt meillä? Onko jotakin tapahtunut?

Hänen katseensa, siro, hieno kätensä, jonka hän minulle ojensi, kotipukunsa, kauniisti kammattu tukkansa, äänensä, askeleensa tekivät minuun aina saman, uutuutta väräjävän, harvinaisen vaikutuksen, jolla tuntui olevan niin tärkeä sija minun elämässäni. Me vuoroin keskustelimme ja vaikenimme, ajattelimme itseksemme tai soitti hän minulle pianoa. Jollei herrasväki ollut kotona, niin jäin minä odottamaan, puhuttelin lapsenpiikaa, leikin lapsen kanssa tai lepäsin työhuoneessa turkkilaisella sohvalla sanomalehteä lukien. Mutta kun Anna Aleksejevna palasi kotiin, riensin minä eteiseen häntä vastaan, otin häneltä kaikki ostokset, jotka minä aina jonkunlaisella rakkaudella ja koulupojan riemulla kannoin sisään.

Venäläinen sananlasku sanoo: kun ei ollut akalla hommaa, niin osti porsaan. Kun ei Luganovitsheilla ollut hommaa, niin he ystäväystyivät kanssani. Ellen minä pitkään aikaan käynyt kaupungissa, olin minä heidän mielestään sairastunut tai oli minulle jotakin tapahtunut, ja he huolehtivat kovasti minun tähteni. He ajattelivat surumielin, että minä, sivistynyt, kielitaitoinen mies, jonka pitäisi harrastaa tieteitä tai kirjallisia töitä, asun maalla, hyörin kuin orava pyörässään, teen ahkerasti työtä, mutta olen sittenkin aina rahapulassa. Heistä näytti, että minä kärsin ja jos puhuin, nauroin tai söin, niin tein sen vaan salatakseni kärsimyksiäni. Vieläpä iloisinakin hetkinä, kun minun oli hyvä olla, tunsin heidän tutkivan katseensa tarkkaavan minua. He olivat kovin herkkätunteisia ja kun minä todella olin vaikeassa asemassa ja joku velkoja ahdisti tai kun ei minulta riittänyt rahoja määräaikaan maksuihin, niin he kuiskasivat akkunan luona jotakin toisilleen, minkä jälkeen herra Luganovitsh astui luokseni ja sanoi vakavana:

— Jos te, Pavel Konstantinitsh, tarvitsette rahaa, niin minä ja vaimoni pyydämme teitä ujostelematta lainaamaan meiltä.

Ja hänen kasvonsa punastuivat liikutuksesta. Mutta sattuipa toisinaan, että heidän samaten ensin kuiskailtuaan akkunan luona, isäntä astui korvat punaisina luokseni ja virkkoi:

— Minä ja vaimoni pyydämme sydämellisesti teitä vastaanottamaan tämän lahjan.

Ja Luganovitsh ojensi minulle parin koristeellisia kalvosinnappeja, savukekotelon tai lampun. Ja vastalahjaksi lähetin minä heille lintuja, voita ja kukkia. On paikallaan huomauttaa, että he olivat varakkaita ihmisiä. Ensin minä otin usein lainoja ja olin ajattelematon, kun otin mistä vain sain, mutta en olisi mitenkään voinut lainata Luganovitsheilta. Eipä siitä sen enempää!

Minä olin onneton. Sekä kotona että työssä minä ajattelin Anna Aleksejevnaa ja koetin päästä tämän nuoren, kauniin ja ymmärtäväisen naisen salaisuuden perille, miksi hän menee vaimoksi ikävälle miehelle, melkein ukolle — Luganovitsh oli yli neljäkymmenen — jonka kanssa hänellä on lapsia, ja minä koetin ymmärtää tätä ikävää, hyväntahtoista miestä, joka ajattelee niin ikävän järkevästi, joka tanssiaisissa ja iltamissa pysyttelee ylhäisten henkilöitten läheisyydessä, joka on veltto, tarpeeton, kasvoillaan nöyrä ja tylsä ilme, niinkuin uhrieläimellä, mutta joka uskoo oikeuteensa olla onnellinen ja omata lapsia

Anna Aleksejevnan kanssa. Ja minä yhä koetin päästä selville siitä, miksi Anna Aleksejevna oli tavannut juuri hänet eikä minut ja miksi oli elämässämme näin kauhean erehdyksen täytynyt tapahtua.

Aina kun tulin kaupunkiin, näin minä Anna Aleksejevnan silmistä, että hän oli odottanut minua. Tunnustipa hän itsekin minulle tunteneensa itsensä jo aamusta saakka niin omituiseksi; hän oli ennustanut, että minä saapuisin. Me haastelimme ja vaikenimme emmekä tunnustaneet rakkauttamme vaan salasimme sen arasti, luulevasti. Me pelkäsimme kaikkea, mikä voisi paljastaa salaisuutemme toinen toisellemme. Minä rakastin hellästi, syvästi, mutta harkitsin ja kysyin itseltäni, mihin voisi meidän rakkautemme johtaa, jollei meissä ole riittävästi voimia voidaksemme kamppailla sitä vastaan, Minusta näytti uskomattomalta, että tämä minun hiljainen, surullinen rakkauteni yhtäkkiä voisi raa'asti katkaista hänen miehensä ja lastensa elämän onnellisen juoksun ja häiritä rauhan siinä talossa, jossa minua niin rakastettiin ja jossa minuun luotettiin. Olisiko se kunniallista? Anna Aleksejevna lähtisi kanssani, vaan minne? Minne voisin minä hänet viedä? Toista olisi, jos elämäni olisi kaunis, innostava, jos minä taistelisin isänmaani vapautuksen puolesta tai olisin kuuluisa oppinut, taiteilija, mutta nythän tulisin vietelleeksi hänet tavallisesta, arkipäiväisestä ympäristöstä toiseen, vielä arkipäiväisempään. Ja kuinka kauan kestäisi onnemme? Mitenkä hänen kävisi, jos minä sattuisin sairastumaan, kuolemaan tai jos me edes kyllästyisimme toisiimme?

Ja Anna Aleksejevna arveli nähtävästi samoin. Hän ajatteli miestänsä, lapsiaan ja äitiään, joka rakasti hänen miestänsä kuin omaa poikaansa. Jos Anna Aleksejevna antautuisi tunteelleen, niin täytyisi hänen joko valehdella tai puhua totta ja hänen asemassaan olisi kumpikin yhtä kauheata, sopimatonta. Ja häntä kiusaisi kysymys: onko hänen rakkautensa minulle todella onneksi, eikö hän vain kahlehtisi minun elämäni, joka jo muutenkin on raskasta ja täynnä kaikenlaisia onnettomuuksia? Hänestä näytti, kuin hän ei enää olisi kyllin nuori minulle eikä kyllin työkykyinen alkaakseen uutta elämää. Puhuipa hän miehelleen usein siitä, että minun pitäisi naida ymmärtäväinen, arvokas nainen, joka olisi hyvä emäntä ja kykenisi auttamaan, — mutta samassa hän lisäsi, että tuskinpa on koko kaupungissa sellaista naista.

Niin vierivät vuodet vierimistään. Anna Aleksejevnulla oli jo kaksi lasta. Kun minä tulin Luganovitsheille, hymyili sisäkö ystävällisesti, lapset huusivat, että setä Pavel Konstantinitsh saapui, ja riippuivat minun kaulassani. Kaikki iloitsivat. He eivät nähneet minun sieluuni ja luulivat, että minäkin iloitsen. Kaikki näkivät minussa jalon olennon. Sekä täysikasvuiset että lapset tunsivat, että huoneessa liikkuu jalo olento, ja tämä loi heidän ja minun välisiin suhteihin erikoista ihanuutta, ikäänkuin minun läsnäollessani heidän elämänsä olisi muuttunut puhtaammaksi ja kauniimmaksi. Minä ja Anna Aleksejevna kävimme yhdessä teatterissa, aina jalkaisin. Me istuimme rinnakkain nojatuoleissa, olkapäämme hipaisivat toisiaan, minä otin hiljaa hänen käsistään kiikarin, ja silloin minä tunsin, että hän on niin lähellä minua, että hän on minun omani ja että me emme voi elää ilman toisiamme. Mutta jokin selittämätön väärinkäsitys aiheutti sen, että me teatterista lähdettyämme aina hyvästelimme ja erosimme kuin vieraat, oudot. Kaupungissa juoruttiin meistä jo Jumala ties mitä, mutta ihmisten jutuissa ei ollut sanaakaan totta.

Viime vuosina Anna Aleksejevna alkoi yhä useammin matkustaa milloin äitinsä milloin

sisarensa luo. Hän oli usein huonolla tuulella, sillä hän käsitti, että hänen elämänsä on särkynyt eikä voi enää häntä tyydyttää. Anna Aleksejevna ei tahtonut nähdä miestänsä eikä lapsiaan. Hänen täytyi jo ruveta heikontuneita hermojaan hoitamaan.

Me vaikenimme ja yhä vaikenimme, mutta sivullisten henkilöitten läsnäollessa hän tunsikin kummallista kiihtymystä minua kohtaan. Mistä ikinä minä puhuinkaan, ei hän myöntänyt minun olevan oikeassa ja jos minä olin joutunut kiistaan jonkun kanssa, asettui hän vastustajani puolelle. Jos minä satuin rikkomaan jotakin, virkkoi hän kylmästi:

— Onnittelen teitä.

Jos teatteriin mentäessä tulin unohtaneeksi ottaa kiikarin mukaan, niin sanoi hän:

— Tiesinhän minä, että te unohtatte sen.

Olkoonpa sitten onneksi tai onnettomuudeksi, mutta meidän elämässämme ei ole mitään, mikä ei päättyisi ennemmin tai myöhemmin. Eron hetki oli tullut, sillä Luganovitsh määrättiin piirioikeuden puheenjohtajaksi erääseen eteläiseen kuvernementtiin. Piti myöskin huonekalut, hevoset, huvila. Kun me matkustimme huvilaan ja sitten sieltä takaisin palatessa katsahdimme taaksemme, nähdäksemme viimeisen kerran puutarhan tai vihreän katon, niin kaikkien oli sanomattoman ikävä ja minä ymmärsin, että nyt ei ollut erottava ainoastaan huvilasta. Oli päätetty, että elokuun lopulla me saatamme asemalle Anna Aleksejevnaa, jonka lääkärit määräsivät Krimiin, ja että vähän myöhemmin matkustaa Luganovitsh lapsineen eteläiseen kuvernementtiinsa.

Me saatoimme Anna Aleksejevnaa suuressa joukossa. Kun hän oli hyvästellyt miehensä ja lapsensa ja kolmanteen lähtösoittoon oli vain hetkinen jäljellä, niin juoksin minä hänen luokseen rautatievaunuun asettaakseni vaununhyllylle erään vasun, jonka hän oli unohtaa. Silloin oli meidän erottava ja hyvästeltävä. Kun siellä vaunussa katseemme yhtyivät, niin pettivät henkiset voimamme: minä syleilin häntä, hän painoi kasvonsa rintaani vasten ja kyynelvet vuosivat virtanaan. Suudellen hänen kasvojaan ja kyynelien kostuttamia käsiään, — oh, kuinka me olimme onnettomia! — minä tunnustin hänelle rakkauteni ja polttava tuska sydämessäni minä ymmärsin, kuinka joutavaa, mitätöntä ja petollista oli kaikki se, mikä esti meitä rakastamasta toisiamme. Minä ymmärsin, että kun rakastaa, niin on rakkautta harkittaessa lähdettävä jostakin ylevämmästä, tärkeämmästä kuin onni tai onnettomuus, synty tai hyve jokapäiväisessä merkityksessä tai oltava peräti harkitsematta.

Minä suutelin viimeisen kerran Anna Aleksejevnaa, puristin hänen kättään ja me erosimme — ainiaaksi...

Aljohinin kertoessa oli sade laannut ja aurinko pilkisti esiin. Burkin ja Ivan Ivanitsh siirtyivät ulkoparvekkeelle, josta oli ihana näköala yli puutarhan ja myllylammen, joka nyt auringon paisteessa kimalsi kuin kuvastin. He ihailivat ja säälivät tätä miestä, jonka katseessa oli niin paljon hyväsydämisyyttä ja älyä ja joka niin avosydämisesti oli heille kertonut, että hän todella hyöri tällä suurella maatilallaan niinkuin orava pyörässään eikä harrastanut tieteitä tai jotakin muuta, mikä olisi tehnyt hänen elämänsä huvittavammaksi. Ja he kuvittelivat mielessään, kuinka surulliset mahtoivatkaan nuoren naisen kasvot olla, kun Aljohin häntä hyvästeli rautatievaunussa, suudellen hänen poskia ja käsiään. He olivat molemmat tavanneet Anna Aleksejevnan kaupungissa, olipa hän Burkinista, joka hänet tunsikin, jotensakin kaunis.